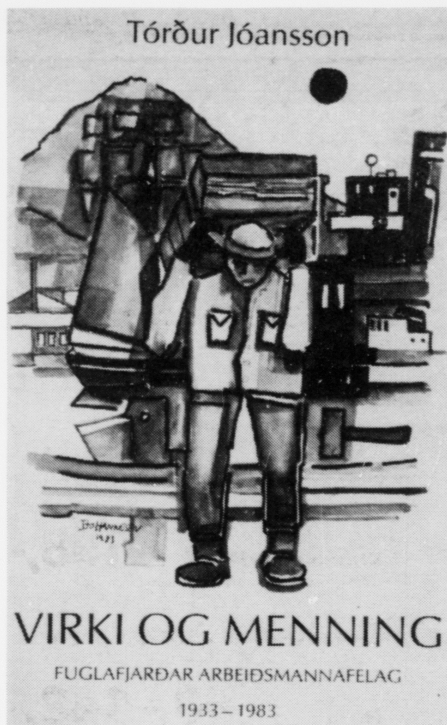

Virki og menning:

Eitt áhaldandi stríð fyri sosialum rættvísi

bókarummæli

Leygardagur 21. januar 1984

Í farna ári — 1983 — vóru liðin fimti ár, síðani Fuglafjarðar Arbeidsmannafelag varð stovnað. Livsandi varð blástur í nasarnar í hesum felag í 1933, og soleiðis varð felagið til livandi skepnu. Í hesum sambandi gav felagið út bók — eitt sokallað minnis-ella minningarrit at minnast henda dag.

Fimtiáradagurin varð eisini hildin á annan hátt enn bara við bókaútgávu. Um miðjan desember mánað varð stórt gildi hildið í nýggju ítróttarhøllini á Kamsdali. Hetta var annars fyrsta tiltak, ið skipað varð fyri í hesi nýggju og prýðiligu høll, har almikið av fólki var samankomið at hátíðarhalda henda dag.

Men tað var bókin, vit skuldu siga eitt lítið um — ella kanska rættari tankar og hugsanir í sambandi við hesa vøkru bók.

Hendan bók snýr seg um felagsmál, um stríð arbeidaranna fyri sømugum korum — mannsømandi korum og fyri sosialum rættvísi. Hetta er partur av søgu føroyskra arbeidsmanna.

Síðan eitt lítið um treytirnar fyri at vit í dag kunnu lesa eina bók um fakfelagsmál í Føroyum.

Bókin er — kunnu vit siga — úrslit av einum nýggjum samfelagsligum ráki, ið tók seg upp í Europa í seinna helmingi átjándu aldar. Hetta rák er ein nýggj heimspekilig áskoðan. Ein nýupprunnin livsfilosofi, ið beyð arbeidarum at standa saman — ein áskoðan, ið segði við arbeidarann, at einasti møguleiki hansara at knýgva seg undan ella bert at ana var at sameina seg við sínar arbeidsfelagar, at bróta niður ta byrging og teir garðar, ið umgyrdu hann og hevði hinar uttanfyri. Ástøðið var, at einsærir vinnur tú tær ongur semdir á stættastríðnum, ið nú mátti ásnast sum ein veruleiki, tí tú ert tann minni menti í hesum stríði. Tí er eitt at gera: at standa saman, at styðja hvør annan moralskt og á annan hátt.

Hetta rák hevði ført við sær, at arbeidarastættin, sum nú var eitt nýtt fyrbrigdi — skapað av og saman við teirri nýggju tíðini — hevði sannført seg sjálva um, at hon í roynd og veru var tað berandi — mergurin — í samfelagnum, livsnervin sjálv.

Fakfelagið, eisini nevnt vinnufelagið, er ein samgonga v lønmóttakarum, ið hava eitt ávist arbeiði, og endamálið er

at fremja felags áhugamál og vegna felagið/limirnar at samráðast við landsfelagið um lønir, arbeiðstíð, sosialar veitingar í samband við løn og arbeiðsviður-skifti annars. Og avtalurnar, ið fingnar verða í lag galda so allar limir felagsins.

Fakfelagsrørslan sum sosialt fyrbrigdi spratt úr einum broyttum samfelagsmynstri. Ídnaðurin gjørdist nú høvuðsvinnuvegurin imóti landbúnaðinum frammanundan.

Hesar rembingar gjørdur serliga vart við seg á «europeiska meginlandinum» men stavnamaðurin var Ongland, har hann, idnaðurin, byrjaði í átjándu öld, týskland og Frakland kom nakkað seinni. Í Danmark gjørdust tey fyrstu fakfelagini veruleiki í átjansjeytiárunum. Og úrslitið nú fleiri enn stórhundrað ár seinni er, at hvør einasta grein á arbeidsmarknaðinum hevur sitt fakfelag.

Við hesi nýggju skipan gjørdust tvinnandi áhugabólkar, teir, ið áttu framleiðslutólini, arbeiðsgevarin og teir, ið seldu honum arbeiðsmegina fyri pengar. Soleiðis kom í ein vinnulig gjóta millum teirra, hvør við sínum áhugamálum. Og í kjalarvørrinum á hesum viðurskiftinum verða teir politisku flokkarnir stovnaðir, sum umboða arbeidarastættina, teir sokallaðu arbeidara- ella vintraflokknar. Soleiðis verður boðið millum fakfelagsrørslu ella arbeidararørslu og teir politisku flokkarnar í bakborð sera stutt.

Arbeidararørslan samskipaði fakfelagsrørsluna og teir politisku felagskapirnar í fakligar, politiskar og búskaparligar felagsskapir. Og høvuðsendamálið er alsamt at gera kor arbeidaranna betri.

So kunnu vit spyrja: Hvat er so ambodið hjá fakfelagnum, hvussu kann felagið gera vart við sína støðu í einum ávisum máli? Fyrst verða smáráðingar royndar við arbeiðsgevaran, spyrst einki burtúr, kemur semingsstovnurin uppi, og um enn stendur í botni, kann felagið visa sína sonnu styrki við at fara í verkfall, lýsa arbeiðsbann og gera blokadu.

Fakfelagsrørslan nam eisini við í Føroyum nøkur ár seinni. Og feløg verða enn stovnað kring landið.

Longu í 1876 royndu arbeidarar í Havn at stovna fakfelag at verja síni rættindi og tryggja sær betri kor, men «Thorshavns Arbejderforening» kom

ongntið at virka av álvara. Teir fyrstu, ið av álvara fingur eitt fakfelag á fótur, vóru skiparnir, sum í 1896 stovnaðu «Færøernes Skipperforening» og síðan reidararnir í 1909 við «Færøernes Rederforening».

Men ikki fyrr enn eftir 1900 koma arbeidararnir við. Fyrsta rættuliga arbeidsmannafelagið var «Enigheden», seinni Fylking, á Tvøroyri frá 1915. Í Havn 1916, Klaksvík í 1923 og Fuglafjørði í 1933. Bert at nevna nøkur.

Síðan til sjálva bókina

Tað er vorðið alt vanligari tey seinnu árin at geva út minnisrit í sambandi við rundar føðingardagar ymskra felaga og stovna. Nevnd kunnu verða minnisrit Havnar Tølvfingarfelags 1948, Klaksvíkar Ítróttarsfelags 1954, Ítróttarsamband Føroya 1964, Havnar Fimleikarfelags 1969, Tvøroyrar Bóltfelags 1972, Neistans, Kyndils og Føroya Banka 1981, Havnar Róðrarfelags og Føroya Sparikassa 1982, Tórshavnar Sløkkiliðs, Kjolbros Sjóvinnubankans og Fuglafjarðar Arbeidsmannafelags 1983. Áðrar kundur eisini verið nevndar.

Tað er ikki á hvørjum degi, at bókur koma út, sum snúgva seg um Fuglafjørð ella viðurskifti har í bygdini. Og tó, í 1980 kom «Færøeminder» — breve fra Fuglefjord, sum stutt sagt sigur frá, hvat dani letur kenna á sær á fyrstu ferð síni í Føroyum. Í bókmentaligum virði nær hon hesi seinastu ikki upp til kniggja.

Men her hava vit fyri okkum ein part av Fuglafjarðar søgu — tann partin um áður ónevnda og ókenda søgu. Hetta er søgan um hin ókenda arbeidarann. Um mannin, sum ongantið fekk skrivað sína egnu søgu ella einsamallur fekk sett sær spor í søguna. Men hetta er søgan um felagsskapin, arbeidarafjöldina í bygdini frá tí arbeidararnir tóku seg saman og fingur stovnað Fuglafjarðar Arbeidsmannafelag í 1933 til dagin í dag, 1983.

Eg kann ikki lata vera við at endurgeva eina yrking eftir Alexandur Kristiansen. Eg hugsi, at bygdin við síni skapandi megi hevur givið honum hugskotið. Hon fær ikki verið um annað enn Fuglafjørð.

*Her livir bygdin
á fabrikkini ið tráluga
sendir hin súra roykin av sildamjoli
runt í gotinum.
Við flakaborðini á flakavirkjunum
á nótavirkinum
og á ollum øðrum virkjum
á skrivstovum, í bankum.
Her livir bygdin
í góðum og illum
Hvønn dag hoyrist
andadrátturin, henda ríkjan
Frá snimma á morgni
til seint á kvøldi
er tað her vit skulu leita*

*skulu vit finna pulsinn
blóðrenslid... men sjálvu nervin er fólkið
tann seigi vevnaður
aftan fyri alla ta orku
tað hugflog,
ið dagliga verður súlundað
allan kropshitan,
orkuna, hugflogið,
leggja fólk her
á keiokinum, á skrivstovum og í bank-
unum mitt í bygdini
...men tað er fólkið sjálvt, ið eigur*

*megina
fólkið, sum hvønn dag
kl. 4, 5 og hálgum 6
streymar út úr fabrikkini, flakavirkjun,
skrivstovum*

*bankunum og handlunum
Tað er eingin ivi um tað.*

Brot úr yrkingini «Her livir bygdin», úr Savni «Vårt dagliga liv», 1979.

Fuglafjarðar Arbeidsmannafelag heitti á Tórð Jóansson um at leggja hesa bók til rættis, og tað meti eg var heppið, tí hann hevur áður skrivað líkandi bók, nevniliga «Saman ti standið» — fimtiára minningarrit Føroya Arbeidarafelag í 1975.

Í bókin kunnu vit lesa, at S.P. Poulsen á ársaðalfundi 15. februar 1982 skeytt ut at geva út minnisrit í sambandi við føðingardagin. Og tað var samtykt. Tøkk fái Simun Pauli fyri tað.

Í fororðunum sigur høvundurin, at bókin er skipað í fyra partar við 14 greinum. Fyrsti partur er grein eftir Arna Thorsteinsson, fornfrøðing um bygdina upp til miðju 19. aldar, so kemur slupptíðin, og tíðarskeiðið frá 1920-45. Annar partur er samrøða við Chr. Thomsen, sála og Ismar Joensen.

Triði partur um fyrirkjurnar í bygdini og fjórði partur er lógir felagsins.

Fuglafjørður er ikki betur fyri enn Føroyar annars viðvíkjandi skrivligum heimildum. Bygdin verður nevnd í Hundabrævinum uml. 1350 og í skipanini um tingfaratoll uml. 1400. So tá hevur í hvussu er fólk búð har. Men so er tógn í sløk tveyhundrað ár. Í teirri fyrstu jarðarboðini frá 1584 verður bygdin aftur nevnd. Mær tykir fyrsta part sera áhugaverdan at vera, og meira kundi verið gjørt burtur úr hesum evni, t.d. við at sagt meira um útgrevsturin við Gjögvará í 50-árunum. Hesin útgrevstur vátar, at bygdin er landnámsbygd. Frágreiðing um hesi viðurskifti er til skjals, sigur onkur, men hon er prentað í riti, ið ikki er almannaogn. Fróðskaparriti, og er hartil útselt.

Høvuðstilfarið til bókina eru gerðabókur felagsins, sum tíværri ikki taka við fyrr enn í 1946, so trettan tey fyrstu árin eru ikki við. Bert spell, tí tey fyrstu árin hava óivað verið tey mest spennandi. Men heimildir til hesa tíðina eru gerabókur sóknarstýrisins.

Áhugavert er at lesa hesar fundarfrá-